

# HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030) 10163  
Postgiro 58. Abonnementsprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,- per jaar, voor  
België f 6,-. Losse nummers f 0,30. Verschijnt wekelijks.

## DE ENGELSEN ZIJN GEK

**I**k weet niet, wat u gedacht heeft, toen u deze agressieve aankondiging hoorde. Ik stel me zo voor, dat ik u er zo vroeg op de zondagmorgen wat rauw mee op het lijf ben gevallen. En u zult zich wel afvragen, wat een zo stellige uitspraak met „Geestelijk leven” te maken heeft.

U zult het ongetwijfeld wel met me eens zijn, dat de Engelsen op het vasteland van Europa een niet al te beste naam hebben. U kent die verhalen wel: in Engeland rijden de treinen nooit op tijd, het is er altijd slecht weer, het is er altijd mistig, je kunt in Engeland niet behoorlijk eten, je weet nooit op welke uren je er in een restaurant terecht kunt. En dan de mensen: ze zijn stijf, formeel en excentriek, je weet nooit, wat je aan de Engelsen hebt, ze hechten een overdreven hoge waarde aan de Britse instellingen, ze zien Engeland als het centrum van de wereld, waaraan al het andere ondergeschikt gemaakt moet worden. Kortom, het is een vreemd land en „de Engelsen zijn gek”.

Ik ben zelf kortgeleden met vakantie in Engeland geweest en werd toen nog eens duidelijk met de slechte reputatie van land en volk geconfronteerd. Vrienden, die van de reisplannen hoorden, waren verbaasd: „Wie gaat er nou met vakantie naar zo'n land”, niet waar: „de Engelsen zijn gek”.

Het is juist die plompverloren gemaakte opmerking, die mij aan het denken heeft gezet.

Nou moet ik eerlijkheidshalve wel toegeven, dat je op een autotocht door Engeland vreemde dingen kunt ervaren. Het begint al met het links rijden en met het ongewone geldstelsel. En het is inderdaad waar, dat iets, wat in ons land heel eenvoudig is, het bestellen van een kopje koffie, in de meeste plaatsen een hoogst ingewikkelde affaire wordt.

Je moet eerst weten, in welke zaak men überhaupt koffie serveert en dan moet je er ook nog op een bepaalde tijd binnenvallen, want voor elf en na twaalfen lukt het je vrijwel nergens om een kopje koffie te krijgen. Dat geldt ook voor het theeuurtje en de maaltijden. In onze ogen een

dwaze situatie. Totdat, ja totdat je het zo-ver brengt, dat je de dagindeling van de Engelsman volgt. Dan blijkt achter al die vastgelegde tijdstippen een bijzonder redelijk, om niet te zeggen prettig systeem schuil te gaan. De voorwaarde is alleen, dat je je daarbij aanpast. Je moet gewoon de dagindeling van de Engelsman aanvaarden. Wat ik met dit alles eigenlijk maar wil zeggen, is, dat zoveel mensen, die de Engelsen een gek volk vinden, zich waarschijnlijk nooit eens de moeite hebben getroost om goed kennis te maken met de Britten, tegenover wie ze zo kritisch zijn. Men komt met een voorbarig oordeel, dat gebaseerd is op een paar toevallige waarnemingen, die dan vaak ook nog uit de tweede of de derde hand zijn. Dat is niet alleen zo ten aanzien van de Engelsen. De mens heeft soms al gauw de neiging afwijzend te staan tegenover zaken, die hij niet kent. Gewoonten, doen en laten van andere volken roepen al gauw afkeuring en afkeer op.

Je kunt het, geloof ik, zelfs nog wel wat algemener stellen. Wij staan eigenlijk allemaal — de een wat meer, de ander wat minder — afkeurend, om niet te zeggen afwijzend, tegenover ieder, die zich op andere wijze gedraagt dan wij normaal vinden.

De fout is daarbij vaak, dat wij bij een dergelijke oordeelswijze veel te gemakkelijk op uiterlijkheden afgaan en die uiterlijkheden een wezenlijke betekenis toekennen. Een manier van kleden of lopen, die ons om de een of andere reden niet bevalt, leidt al gauw tot morele afkeuring. Hoeveel mensen zijn er niet, die in volle oprechtheid menen,

### OOK VERKEER

### VRAAGT

### NAASTENLIEFDE

Nationale bezinning op de  
verkeersonveiligheid 1964

**een lezing voor de vara-microfoon van zondag 11 oktober 1964**

## televisieuitzending

Door een belangrijke programmawijziging kon de televisie-uitzending van de rubriek ACTUEEL HUMANISME op 7 oktober jl. niet doorgaan. Deze uitzending vindt thans plaats op *dinsdag 27 oktober a.s. des avonds om 10.15 uur* (Ned. I).

dat een meisje, dat zich opvallend of zelfs opzichtig kleedt, gewoon niet kan deugen. Ik geef toe, dat het voorbeeld een beetje gezocht is, vooral in de ogen van de grotestadsmens, die de laatste jaren op het gebied van de kleding aan nogal het een en ander gewend is geraakt. Maar het voorbeeld heeft een grote kern van waarheid.

In ieder geval zult u het wel met me eens zijn, dat de mens gauw de neiging heeft om de ander te schatten naar dit soort dingen. Als het erop aankomt, moeten we toegeven, dat we het in het eerbiedigen van de ander in zijn anderszijn nog niet zo erg ver hebben gebracht.

Tot nu toe heb ik het alleen nog maar over uiterlijkheden gehad. Over de wijze, waarop men zich gedraagt, zich kleedt, over omgangsvormen en dergelijke. Maar er zijn ook diepergaande verschillen tussen de mensen. Op het gebied van de levensbeschouwing of op dat van de politieke overtuiging bij voorbeeld. Op deze terreinen van het leven, zo lijkt mij, zit de mens eveneens stikvol vooroordelen. Ik heb wel eens de indruk, dat er maar weinig mensen zijn, die echt onbevooroordeeld en onbevangen de gedachtengang van een andersdenkende als oprecht willen aanvaarden. Ik wil u wel bekennen, dat mij dat ook lang niet altijd lukt. Je denkt wel eens bij jezelf: hij zegt dat nou wel, maar zou hij dat eigenlijk zelf wel geloven. Zou er achter zijn woorden niet een heel andere bedoeling schuil gaan. Dat gevoel kun je soms krijgen bij politieke radiopraatjes. Die achterdocht, dat wantrouwen, die prikkelbaarheid, die neiging tot vooroordelen, is toch wel een kwalijke zaak, die veel overbodige en zinloze conflictstof schept.

Nu moet u niet van mij verwachten, dat ik deze overpeinzingen tot een algemene theorie zou willen verheffen, waaruit dan als conclusie zou moeten rollen, dat als we nu maar onbevooroordeeld en onbevangen de ander tegemoet zouden treden, dat dan meteen de conflictstof de wereld uit zou zijn. Dat is wat al te goedkoop. Die conflictstof namelijk heeft nog wel andere achtergronden dan misverstand en vooroordeel.

Maar dat neemt niet weg, dat er in de gewone alledaagse verhoudingen van mens tot mens al aanzienlijk veel zou verbeteren, als we erin zouden slagen onze vooringenomenheid en achterdocht te overwinnen. Als we de anderen — dat wil zeggen, degenen, die zich anders gedragen, die andere opvattingen hebben, die anders zijn dan wijzelf — als wij die anderen echt, metterdaad en oprecht zouden eerbiedigen zoals wij zelf gerespecteerd willen worden. Voor diegenen onder ons, die buitenkerkelijk zijn, ongodsdienschtig, of welke andere uitdrukking u ook wilt gebruiken, voor diegenen geldt dat wel in bijzondere mate. Deze groep is nu eenmaal niet verwend met betuigingen van eerbied. Over hen wordt zo vaak op smalende, om niet te zeggen kwetsende manier gesproken. En dan is het wel eens moeilijk om niet verbitterd te raken. Dan is het moeilijk om in je geïrriteerdheid toch voor de ander respect te blijven opbrengen.

Het is voor mij juist één van de wezenlijke elementen in het moderne humanisme, dat het aan de mens de eis stelt om de medemens met onbevangenheid, verdraagzaamheid en eerbied tegemoet te treden, ook wanneer zijn wereld je volkomen vreemd is, ook wanneer men zich gedwongen ziet de strijd met die ander aan te binden. Dat dit moeilijk is spreekt vanzelf. Dat het ons niet altijd zal lukken eveneens. Maar we zullen er op zijn minst in alle oprechtheid naar moeten streven. Daarmee verwezenlijken we in de praktijk van het gewone, dagelijkse leven een groot stuk eenvoudige menselijkheid. De Engelsen zijn gek, werd mij verkondigd. Geloofd u het maar niet...

E. T. HOVEN

## GEESTELIJKE VERZORGING IN DE STRIJDKRACHTEN

Ik veronderstel dat er op deze tijd van de dag niet veel militairen onder mijn toehoorders zullen zijn en ik doe er dus, meen ik, verstandig aan om mijn betoog in te stellen op mensen die niet gewend zijn zich in de militaire samenleving te bewegen.

Er hebben zich n.l. in die militaire samenleving de laatste tijd enkele dingen voorgedaan die ook voor buitenstaanders de moeite waard zijn.

Trouwens, buitenstaanders... zijn we dat wel t.a.v. de Nederlandse Strijdkrachten? Immers als gevolg van de militaire dienstplicht komt voor zeer veel gezinnen het moment dat zij zich in hoge mate beginnen te interesseren voor alles wat zich daar ginds, binnen de muren van de kazernes, afspeelt. Dan komen ook de verhalen, van de dienstplichtige jongeman zelf, over die

militaire samenleving, verhalen over alles wat hij moet doen en laten, verhalen over zijn meerderen, over zijn vrienden, over het eten en wat niet al. Verhalen soms gekruid met humor, soms met bitterheid al naar gelang de omstandigheden en de mens die de verhalen vertelt. Op die manier krijgen we enige indruk van die militaire samenleving, staan we er niet helemaal meer buiten.

We zijn niet helemaal zonder zorgen, vooral niet in het begin, over de vraag hoe het onze zoon daar zal gaan in die nieuwe en vreemde omstandigheden. Gelukkig valt dat in de meeste gevallen nogal mee, onze bezorgdheid ebt wat weg, we raken gewend aan de gedachte dat onze zoon „in dienst” is en op een gegeven moment bemerken we tot onze verrassing dat we, evenals die zoon zelf, al weer aan het aftellen zijn, nog zo-

veel maanden, nog zoveel weken, nog zoveel dagen... Daarna, het lijkt me juist om dat maar eerlijk vast te stellen, ebt onze belangstelling voor de militaire samenleving weer weg.

Samenvattend, en wellicht wat overdreven, zou men kunnen zeggen: Het Nederlandse volk acht, in zijn merendeel, de aanwezigheid van de Strijdkrachten noodzakelijk, ze geeft er per jaar meer dan twee miljard guldens voor uit maar we bekommeren ons verder weinig om die Strijdkrachten, met uitzondering van die maanden dat onze eigen zoon er zijn militaire dienstplicht vervult.

Er is in Nederland reeds herhaaldelijk geschreven over een kloof die zou bestaan tussen volk en strijdkrachten en ik vrees dat, ondanks alle plannen die er op dit gebied bestaan, het nog niet eenvoudig zal zijn om deze kloof te dichten of althans te vernauwen.

Er zijn natuurlijk redenen voldoende om het bestaan van die kloof te verklaren.

Ondanks het feit dat het merendeel van ons volk het bestaan van de strijdkrachten noodzakelijk acht is er toch bij zeer velen de ergernis om het feit dat dit zo is. Er is geen enkele reden om ons te verheugen over deze noodzakelijkheid. Er komt bij dat het klimaat van de militaire samenleving zo geheel anders is dan die van de burger-samenleving en dat met name de menselijke verhoudingen er in een ander perspectief worden gezien. Tenslotte ondergaan de dienstplichtige militairen de dienstplicht als een lange en hinderlijke sta-in-de-weg bij de vele plannen die ze in de burger-samenleving zouden willen realiseren.

Zelfs als daar tegenover gesteld zou kunnen worden dat de militaire dienstplicht op een aantal jonge mensen ook wel degelijk een gunstige uitwerking heeft dan nog tellen de genoemde bezwaren terdege. En toch, zo lang volk en regering de aanwezigheid van de Strijdkrachten noodzakelijk achten, zo lang kunnen we er niet onderuit dat we allen daarvoor verantwoordelijk zijn en alleen reeds op deze grond ons met het wel en wee van de mensen binnen de militaire samenleving zullen moeten bezig houden.

In de militaire samenleving zijn, maar dat wist U natuurlijk al, mensen zoals U en ik. Toch, als we deze uitspraak eens rustig op ons laten inwerken, en als we nu eens bij het woord „strijdkrachten” niet in de eerste plaats denken aan wapens, voertuigen, gebouwen en uniformen, dan moet het toch duidelijk zijn dat onze belangstelling daar bij deze mensen moet zijn. Mannen, jonge mannen veelal, die, als het ooit ernst wordt voor een taak staan waaraan we alleen met huivering kunnen denken.

Het zijn onze eigen zoons die we dat als een plicht hebben opgedragen. Het is een wat vreemde gedachte dat niettemin een groot deel van het Nederlandse volk meent dat ze met die militaire samenleving niet zo veel te maken heeft.

Ik meende dat het nodig was om deze inleidende zinnen te bezigen aan het begin van mijn korte causerie over de geestelijke verzorging in de Strijdkrachten. Mochten er onder U zijn die tot nu toe niet begrepen

## Kalender 1965

verschijnt  
binnenkort

hadden hoe een dergelijke causerie een plaats kon vinden in een reeks die wordt aangediend onder de titel „Van mens tot mens” dan hoop ik dat het U thans duidelijk is dat naar mijn mening de mensen en de menselijke verhoudingen binnen de Strijdkrachten onze volle belangstelling waard zijn. Ik hoop dat dat ook bij U het geval zal zijn.

En dat brengt me dan haast vanzelf bij de geestelijke verzorging.

Na wat ik nu reeds gezegd hebt zal het U niet verbazen als ik beweer dat ik de mogelijkheid van geestelijke verzorging voor militairen gewenst en nodig vind. Het zal echter wel op vrijwillige basis moeten geschieden. Ik geloof n.l. niet in gedwongen geestelijke verzorging. Het is dan ook voor mij een vraag of de situatie in de militaire dienst waarin men het bijwonen van de z.g. geestelijke verzorgingslessen als dienst d.w.z. als verplicht beschouwt zo gelukkig is. Natuurlijk, men kan mensen verplichten een bepaalde bijeenkomst bij te wonen, men vergist zich echter als men meent dat daaruit dan wel zonder meer iets zal voortvloeien dat met de naam „geestelijke verzorging” mag worden bestempeld. Het tegendeel zou wel eens eerder het geval kunnen zijn, een jongeman die verplicht lessen geestelijke verzorging bijwoont en diens gevolg ergens achter in het leslokaal ongeïnteresseerd en slaperig zijn tijd doorbrengt zal waarschijnlijk voortaan bij het begrip geestelijke verzorging een gevoel van verveling over zich voelen komen. Zo'n jongeman is dan door een ten onrechte gestelde verplichting ongeschikt gemaakt voor geestelijke verzorging.

Nog erger is het als de bewuste jongeman wel geestelijke verzorging wenst maar van een ander geestelijk karakter dan die welke hij verplicht is te volgen. Het resultaat zal dan waarschijnlijk geen verveling maar ergernis zijn.

En dat was tot voor kort de situatie voor een aantal militairen.

Er werd n.l. in de Strijdkrachten tot nu toe slechts geestelijke verzorging gegeven op godsdienstige basis.

Het behoeft, denk ik, geen betoog dat de godsdienst in het leven van vele mensen een grote rol speelt en ik wil gaarne verklaren dat ik met gepaste eerbied aanschouw dat het geloof sommige mensen tot ongekende menselijke hoogte brengt.

Maar tegelijkertijd zou ik heel nuchter willen constateren dat een niet onbelangrijk deel van ons volk niet gelooft, niet godsdienstig is en dat een ander deel zo weinig godsdienstig is dat het op godsdienstige, geestelijke verzorging geen prijs stelt.

Ik ben er van overtuigd dat daardoor veel z.g. geestelijke verzorging in de Strijdkrachten nimmer echte geestelijke verzorging is geworden en dat bovendien de veldpredikers

**een lezing voor de avro-microfoon van dinsdag 6 oktober 1964**

die tot taak hadden om naast de protestante militairen ook deze ongodsdienstigen op te vangen voor een schier onmogelijke taak stonden.

Het nieuwe in de militaire samenleving is nu dat deze situatie eindelijk is doorbroken en dat de minister van defensie nu ook een niet-godsdienstige, humanistische geestelijke verzorging in de Strijdkrachten heeft toegelaten.

**W**ie de politieke verhandelingen in de Staten-Generaal volgt weet dat het heel wat voeten in de aarde heeft gehad voor het zo ver was. Maar goed, het is zo ver en het lijkt me op zijn plaats om met dankbaarheid vast te stellen dat de godsdienstige politieke partijen, die tesamen de meerderheid hebben in de Staten-Generaal, bewust hebben medegewerkt om het zo ver te doen komen. Er zijn, helaas, wel enkele landen in de wereld waar dit soort beslissingen anders uitgevallen zou zijn. Ongodsdienstige of weinig godsdienstige militairen behoeven dus voortaan niet langer naar een godsdienstige geestelijke verzorging te gaan, ze kunnen, als ze dat wensen, ongodsdienstige, humanistische verzorging krijgen.

Het lijkt goed om thans met een enkel woord duidelijk te maken wat humanistische geestelijke verzorging nu eigenlijk inhoudt. Het humanisme, ik denk dat ik daar kort over kan zijn, is de levensovertuiging die de problemen van mens en wereld wil benaderen met behulp van menselijke vermogens. De humanist gaat dus niet uit van Goddelijke openbaring maar van de menselijke situatie en de daarin aanwezige menselijke vermogens. Hij gelooft dat het mogelijk is om met behulp van die vermogens een leefbare menselijke samenleving op te bouwen en de krachten te mobiliseren die het de mens mogelijk maken de moeilijkheden van het leven en het verschrikkelijke wonder van de dood onder ogen te zien. Dat, lezers, in een nutshell, is humanisme. De godsdienstigen onder U zullen weinig vertrouwen hebben in deze mogelijkheid maar het is dan ook, voor alles, een mogelijkheid voor niet-godsdienstigen.

In dit humanisme zijn de erkenning van het zijn als mysterie en het op elkaar, in naastenliefde, aangewezen zijn van mensen opgenomen. Het humanisme is dan ook noch a-religieus noch liefdeloos.

Vanuit deze grondgedachte doen de humanisten een beroep op iedere mens om de in hem aanwezige mogelijkheden te mobiliseren om te komen tot een volledig mens-zijn. Het gaat om het binnentreden van iedere mens in de kring van beschaving en naastenliefde omdat alleen zo een mens werkelijk mens kan zijn. Daarom verzet de humanist zich tegen vooroordelen op geestelijk, politiek, economisch en racistisch ter-

rein omdat het altijd om het volledig mens-zijn van die ander gaat.

En daarmee is in wezen ook de inhoud van een humanistische geestelijke verzorging geschetst. Het gaat in een dergelijke verzorging niet om een poging de ander tot humanist te maken maar om hem terug te wijzen naar zijn eigen mogelijkheden, om hem te helpen een geestelijke weg te vinden in het leven die voor hem, met zijn kwaliteiten, begaanbaar is.

Humanistische geestelijke verzorging is geen propaganda voor wat ook maar een oprechte poging de ander, die dat wenst, op weg te helpen naar zijn zelfstandigheid, naar zijn mens-zijn.

Wie kan nu, in de militaire samenleving, aan deze humanistische verzorging deelnemen?

In principe iedereen! De minister heeft geen beperkende bepalingen in dit opzicht gesteld. Hij vraagt dus niet van de deelnemende militairen dat ze humanist, ongodsdienstig of buitenkerkelijk zijn. Dat laat de minister aan de militairen zelf over.

Er is echter één administratieve beperking. Wie aan deze verzorging wenst deel te nemen moet daartoe een verklaring bij zijn administratie inleveren. Wie meerderjarig is kan deze verklaring zelf tekenen, wie minderjarig is moet hem door ouders of voogd laten tekenen.

Ik weet, dat velen van U bij het horen van dit punt hun wenkbrauwen zullen optrekken en ik kan U verklaren dat ik ook zelf allerm minst ben ingenomen met deze situatie.

Het zou me te ver voeren om U uit te leggen hoe deze verklaring in de wereld is gekomen, ik kan U op dit ogenblik slechts verzekeren dat de minister het niet als een discriminatie heeft bedoeld. Men hoeft trouwens niet anders te verklaren dan dat men wenst deel te nemen aan de Humanistische geestelijke verzorging. Ik weet dat deze verklaring ons parten zal spelen maar ik doe bij deze op de militairen die humanistische verzorging wensen, en hun ouders, een beroep om zich door de verklaring niet in de war te laten brengen. De minister heeft het als het recht van iedere militaire gesteld om de geestelijke verzorging te kiezen die hij wenst. Men kan daarvan vrij en onbeducht gebruik maken. Ik spreek de hoop en de wens uit, dat door deze nieuwe situatie de geestelijke verzorging in de militaire samenleving aan inhoud en doelmatigheid zal winnen tot heil van de mensen en de menselijke verhoudingen in deze samenleving.

Wie er prijs op stelt de formulieren voor genoemde verklaring toegestuurd te krijgen kan zich wenden tot het: Bureau Humanistische Geestelijke Verzorging, Hoofdstraat 84, Driebergen.

H. J. J. LIPS

### **lezingen voor de radio**

<sup>1)</sup> De lezing op zondag 18 oktober om 9.45 uur komt te vervallen, i.v.m. de uitendingen van de Olympische Spelen.

zo. 25 okt. VARA 9.45 uur: Mevr. G. Reddingius-Swart: Alleen, maar niet eenzaam".

di. 27 okt. VARA 10.15 uur: Televisie-programma (Ned. I).

zo. 1 nov. VARA 9.45 uur: G. Stuiveling: „Uit humanistisch oogpunt".